

Marko Karamatić

BISKUP STROSSMAYER I ŠKOLOVANJE BOSANSKIH FRANJEVACA U ĐAKOVU (1853.-1876.)

Franjevačka provincija Bosna Srebrena prostorno je, nakon pretposljednje podjele 1757. godine, svedena u okvire današnje Bosne i Hercegovine. Iako je kao provincija do te godine imala nekoliko vlastitih filozofsko-teoloških učilišta, nijedno od njih nije bilo na bosanskom području, pa je tom podjelom ostala bez svojih visokih školskih ustanova. Filozofsko-teološki studij bosanski franjevci od tada završavaju u Italiji, a od 1780. i u austrijskim zemljama.

Na molbu apostolskog vikara fra Augustina Botoš-Okića austrijski car Josip II. utemeljio je 18. 12. 1784. komisarijatsku zakladu čije su kamate predviđene za izdržavanje određenog broja bosanskih franjevačkih klerika na školovanju u austrijskim zemljama. Zaklada je iznosila 107.700 forinti, a ugarski grof Niczky tu je svotu uvećao za još 12.000 forinti. Uz nekoliko prekida zaklada je u spomenutu svrhu korištena sve do konca prošloga stoljeća.

U prvoj polovici 19. stoljeća franjevci su pokušavali podignuti i vlastiti seminarij u Zagrebu ili, pak, u nekom talijanskom gradu. U tome nisu uspjeli. Zbog unutarnjih napetosti u Provinciji i optužbi da se klerici loše odgajaju u austrijskim zemljama, Kongregacija za raširenje vjere u Rimu (De Propaganda Fide) zabranjuje franjevcima 1841. godine slanje klerika u tamošnja učilišta. To je značilo i gubitak postojeće zaklade. K tomu i austrijska vlada 1843. zabranjuje franjevcima ulazak na vlastito državno područje zbog njihova sudjelovanja u hrvatskom preporodnom pokretu. To je nagnalo franjevce da razmišljaju o podizanju vlastitih filozofsko-teoloških učilišta u Bosni, što su sredinom stoljeća počeli i ostvarivati. Od 1851. godine oni takva učilišta imaju u Fojnici i Kraljevoj Sutjesci, a kasnije i u drugim novooosnovanim samostanima.¹

Međutim, zbog pomanjkanja potrebnih uvjeta to nije bilo zadovoljavajuće rješenje. Spomenute godine ponovno se nazire mogućnost školovanja klerika u austrijskim zemljama. Početkom 1851. ugledni bosanski franjevac Marijan Sunjić dobio je dopuštenje da smije prijeći na austrijsko područje. U Đakovu se tada sastao s biskupom Strossmayerom. S njim je razgovarao o mogućnostima školovanja franjevačkih klerika u austrijskim zemljama i oživljavanju zaklade Josipa II. O tome

1 Usp. J. Jelenić, *Kultura i bosanski franjevci*, sv. II, Sarajevo, 1915., 380 sl.

je obaviještena i bečka vlada.² Austrijski se konzul Atanasković u svezi s tim pitanjem, 30. ožujka 1851. pismeno obratio biskupu Strossmayeru. U svom odgovoru Strossmayer je istaknuo da rješenje pitanja školovanja bosanskih franjevača smatra vrlo važnim i u političkom i u crkvenom smislu. Potrebno je oživjeti zakladu Josipa II, a klerici se u tom slučaju mogu smjestiti u Đakovu.³ O tom stavu Atanasković je izvijestio bečku vladu koja je očigledno, bila sklona takvom ili sličnom rješenju. Samo je još trebalo dokinuti zabranu školovanja u austrijskim zemljama. Atanasković je mišljenja da kontroverzni biskup Barišić više nema utjecaja na bos. franjevcе,⁴ pa prema tome ni dokidanje zabrane ne bi moralo naići na velike teškoće.

U ljeto 1851. profesor đakovačke bogoslovije Mato Topalović posjetio je franjevački samostan u Kraljevoj Sutjesci i tom je prilikom prenio želju biskupa Strossmayera da bosanski klerici dođu u Đakovo u tamošnji bogoslovni zavod.⁵ To su franjevci prihvatili s oduševljenjem.

Potom je trebalo dobiti pristanak nadležnih u Beču i Rimu. Bečka je vlada pokazivala određenu sklonost prema ponuđenom rješenju, pa je tada najvažnije bilo ishoditi dokidanje Propagandine zabrane iz 1841. godine. U tom su se pravcu založili i Strossmayer, preko bečkog nuncija Viale Prela, i franjevci preko Generalne kurije Reda u Rimu. Nuncij se, na Strossmayerov poticaj, uistinu zauzeo za tu stvar u Rimu. On je međutim mišljenja da franjevački klerici, ako se pitanje povoljno riješi, moraju biti odvojeni od ostalih seminarista u Đakovu. Iz tog su se razloga u Bečkom ministarstvu vanjskih poslova interesirali za mogućnost kupovine privatne kuće.⁶ Strossmayer je odmah ponudio bolničku zgradu za svećenike kao mjesto stanovanja bos. klerika, gdje bi mogli provoditi poseban franjevački način života.⁷

1852. nastavljaju se naponi da se pitanje školovanja bos. klerika povoljno razriješi prije svega u Rimu. Već sredinom 1852. dolaze povoljne vijesti, tj. da u »Rimu malo po malo prestaju zapreke«⁸ To je

2 Usp. dopis Ministarstva vanjskih poslova iz Beča generalnom konzulu Atanaskoviću u Sarajevu 19.3.1851. F. Šišić, *Josip Juraj Strossmayer, Dokumenti i korespondencija*, Zagreb, 1933., 173-74.

3 Usp. Strossmayerovo pismo Atanaskoviću 24.5.1851. F. Šišić, n. dj. 176-77.

4 Usp. Atanaskovićevo pismo Ministarstvu vanjskih poslova u Beč 4.6.1851. F. Šišić, n. dj. 177-78.

5 Usp. J. Jelenić, n. dj. 401.

6 Usp. dopis J. Hammera Strossmayeru 12. 10. 1851. F. Šišić, n. dj. 186-87.

7 Usp. Strossmayerovo pismo bečkom nunciju Viale Prela 28. 12. 1851. Drljić-Jelenić, »Spomenici kulturnog rada bosanskih franjevača«, 1835.-1878., prvi dio (1835.-1854.), *Glasnik Hrvatskih zemaljskih muzeja*, LIII/1941., 145.

8 Usp. pismo provincijala Andrije Kujundžića Strossmayeru 22. 7. 1852. F. Šišić, n. dj. 216-18.

potaklo Strossmayera da intenzivira akciju kod bečke vlade za dobivanje konačnog pristanka. Vlada obećaje da je pripravna davati potporu i samo se još čeka konačan odgovor iz Rima da bi se bosanski klerici mogli smjestiti u Đakovu.⁹ U međuvremenu je 2. rujna 1852. general Reda izvijestio provincijala da je Propaganda ukinula dekret iz 1841., kojim se zabranjuje studij u carskim zemljama. Odobrava se centralizacija studija u Đakovu, te se buduće učilište proglašava generalnim (u rangu visokih učilišta Reda).- To se još jedino uvjetuje zahtjevom da život na učilištu bude podvrgnut pravilima reda.¹⁰

Potom je trebalo ishoditi dopuštenje bečke vlade i riješiti pitanje izdržavanja klerika. Stoga fra Marijan Šunjić i fra Martin Nedić, dvojica utjecajnih ljudi u Provinciji, odlaze u Beč sa Strossmayerovim preporukama. Obraćaju se caru Franji Josipu I. s molbom 20. listopada i memorandumom 5. studenog, te s molbom Ministarstvu bogoštovlja i nastave 15. studenog 1852. Oni mole za odobrenje da klerici mogu boraviti u Đakovu na školovanju, te da se oživi zaklada Josipa II. iz 1784. godine.¹¹

Akciju franjevac istodobno prati i živa aktivnost biskupa Strossmayera. On se zauzima na više mjesta u Beču, prije svega svojim pismima caru Franji Josipu te nunciju Viale Prelž. Sam se nuncij potom angažirao u Ministarstvu vanjskih poslova. On, pak, ima primjedbu da je predračun rektora seminarija za bosanske klerike previsok.¹² No, to nije, kako se ubrzo vidjelo, predstavljalo neku ozbiljniju zapreku kod bečke vlade. Raspoloženje u Beču bilo je takvo da se uskoro moglo očekivati povoljno rješenje. Sredinom studenog 1852. pitanje reaktiviranja zaklade Josipa II. u njezinu prvotnu svrhu bila je gotovo sigurna stvar, jer je Ministarstvo vanjskih poslova u svojoj noti Ministarstvu bogoštovlja i nastave 13. studenog dalo preporuku za njezino korištenje.¹³ U prilog skorom rješenju govori i činjenica da je početkom prosinca 1852. banska vlada u Zagrebu zatražila od Strossmayera dodatne obavijesti o predviđenom broju klerika te visini troškova njihova pojedinačnog izdržavanja.¹⁴

Strossmayer, u međuvremenu obaviješten o povoljnom rješenju koje je zastalo kod hrvatske banske vlade, šalje bos. provincijalu 11. prosinca 1852. poziv da spremi 18 klerika s dvojicom svećenika u Đakovu.¹⁵ To se ostvaruje početkom slijedeće godine 14. siječnja 1853.,

9 Usp. Strossmayerovo pismo A. Kujundžiću 13. 9. 1852. F. Šišić, n. dj. 220-21.

10 Usp. Drljić-Jelenić, n. dj. 148-49.

11 Usp. F. Šišić, n. dj. 231-32. Drljić-Jelenić, n. dj. 150-51.

12 Usp. nuncijevo pismo Strossmayeru 22. 10. 1852. F. Šišić, n. dj. 229-30.

13 Usp. F. Šišić, n. dj. 231-32. O tome je nuncij obavijestio Strossmayera 19. 11. 1852. Isto, 235.

14 Usp. dopis podbana Benka Lentulaya Strossmayeru 4. 12. 1852. F. Šišić, n. dj. 237-38.

15 usp. Drljić-Jelenić, n. dj. 154-55.

od kada se tamo namještaju 16 klerika i 3 svećenika. Prema ugovoru načinjenom između Strossmayera i bosanskih franjevaca, zastupanih po M. Šunjiću i M. Nediću, troškovi izdržavanja za svakog pojedinog redovnika iznosit će po 240 forinti godišnje. Kako je iznos kamata od zaklade bio 4.736 forinti, to je trošak na 19 redovnika iznosio 4.560 forinti, s preostatom od 176 forinti.¹⁶ No, broj se bogoslova vremenom povećavao (najviše ih je bilo 33), pa je tu razliku trebalo pokrivati na drugi način, obično tražeći dodatnu pomoć za pokriće dugova.¹⁷

Ostalo je još neriješeno pitanje prostora za trajni smještaj bosanskih klerika. Oni su privremeno smješteni u postojeći seminarij s nakanom da se uskoro podigne posebna zgrada. To je pitanje Strossmayer pokrenuo već početkom veljače 1853. u Ministarstvu bogoštovlja i nastave.¹⁸ Ostalo je, međutim, otvoreno pitanje kako financirati gradnju novoga seminarija, jer se nije mogla naći neka prikladna zgrada za smještaj klerika, a nisu ni postojali posebni izvori za gradnju unutar biskupije. Kao moguće rješenje Strossmayer je predložio (1) kamate iz komisarijatske zaklade za ono vrijeme dok ih bos. klerici nisu mogli koristiti i (2) oprost od poreza za biskupiju kroz dvije godine.¹⁹

Taj prijedlog, očigledno, nije prošao jer je gradnja seminarija prolongirana. Istina, franjevci 1853./54. po carskim zemljama skupljaju priloge za gradnju crkava i seminarija u Bosni. Ta je akcija urodila dobrim plodovima što se tiče gradnje crkava, ali ne i seminarija.

Početkom 1854. banska vlada polazi i od mogućnosti smještaja klerika u nekom od samostana u Brodu ili Vukovaru.²⁰ Na sličnu pomisao dolazi i fra Martin Nedić koncem lipnja 1856. zbog nepovoljnih životnih uvjeta klerika u seminariju. On Strossmayeru predlaže da se zauzme kod bečke vlade da se jedan dio klerika razmjesti po tamošnjim samostanima, a da drugi ostane u Đakovu, dok se ne sagradi novi seminarij.²¹

Ti prijedlozi, istina, nisu ostvareni, ali je već u ljeto 1856. započela gradnja seminarija za franjevačke klerike. Svu brigu oko tog pothvata preuzeo je biskup Strossmayer. Ukupni troškovi gradnje, zajedno s

16 Ugovor je potpisan tek 1. veljače 1853., očigledno jer je to tražila hrvatska banska vlada u Zagrebu, a u njemu se izričito veli da su se obje strane sporazumjele još 18. prosinca 1852. Usp. F. Šišić, n. dj. 242-44.

17 Usp. J. Jelenić, *Kultura*, II., 405-406.

18 Usp. Strossmayerov dopis 3.2.1853. F. Šišić, n. dj. 245-47.

19 Usp. Strossmayerov odgovor banskoj vladi 11. 6. 1853. F. Šišić, n. dj. 265.

20 Usp. dopis Benka Lentulaya Strossmayeru 27. 2. 1854. *Biskupski arhiv Đakovo*: Strossmayerova korespondencija.

21 M. Nedić piše da je ožalošćen jer su već trojica klerika umrla u cvijetu mladosti, a dvojici prijeti smrtna pogibelj. Usp. F. Šišić, n. dj. 345.

lokacijom, iznosili su 43.315 forinti. Bečka je vlada pripomogla gradnju s 10.000 forinti, a ostale je troškove podmirio Strossmayer. Dvokratna zgrada novoga samostana dogotovljena je pod konca jeseni 1857. tako da su bogoslovi u nju preselili 10. prosinca iste godine.

Time je jedan važan problem ipak riješen. Uvjeti školovanja franjevačkih klerika znatno su poboljšani, a moglo se računati i s povećanim brojem, barem što se prostora tiče. Đakovačko je rješenje za franjevce bilo prava blagodanost s obzirom na prijašnje teškoće sa školovanjem. Tamo su ostali 23 i pol godine, odnosno do sredine 1876. Za to je neosporno, najveće zasluge imao biskup Strossmayer. Na takvu zauzetost njega su motivirali, kako crkveni, tako i nacionalno-politički razlozi. On je osjećao duhovnu kulturnu i političku ugroženost Hrvata kako od Osmanlija tako i od Mađara, pa se iz tih pobuda zauzimao za unutarnje povezivanje na hrvatskoj, a i šire, na južnoslavenskoj osnovi. Opravdano je smatrao da franjevci tu mogu odigrati važnu ulogu. K tomu Bosna je za Strossmayera i u crkvenom pogledu bila zanimljiva, s obzirom na eventualne buduće crkvene promjene, a on u tom pitanju nije bio nezainteresiran.

* * *

Posebno poglavlje predstavlja prisilni odlazak klerika iz Đakova, čemu su se svim silama opirali i franjevci i Strossmayer. Njihov odlazak bio je politički motiviran: trebalo ih je odvojiti od Strossmayera kao začetnika i propagatora za austrougarsku državnu vlast neprihvatljivih ideja hrvatstva i južnoslavenstva. Na njihovu premještanje posebice su radili Mađari, jer je Hrvatska bila u ugarskom interesnom području.

Pod konac 1874. franjevci su saznali za odluku Ugarskog ministarstva da se bosanski klerici moraju preseliti u Ostrogon, a u slučaju odbijanja uskratiti će im se novčana sredstva koja priteču iz zaklade. Mađari su najprije pokušali prigovorima o navodno lošem odgoju klerika u Đakovu isposlovati premještanje u Rim. Kada se to provjerom pokazalo netočnim, onda su preko poslanstva u Rimu crkvenim vlastima obznanili da je zaklada ugarska i da je bosanski klerici mogu koristiti samo u Ugarskoj.²² U takvim okolnostima Propaganda je već 23. siječnja 1875. izdala nalog da se klerici moraju preseliti u Ostrogon.²³ Franjevci su, međutim, svim silama nastojali ishoditi poništenje te odluke. U tome su imali punu podršku biskupa Strossmayera koji se svom snagom angažirao na spasavanju bosanskog seminarija. On se zauzeo na više strana, prije svega kod nadležnih u Beču, Rimu i Zagrebu.

²² Usp. Strossmayerovo pismo Račkom 6. 2. 1875. F. Šišić, *Korespondencija Rački-Strossmayer*, knj. I, Zagreb, 1928., 337-39.

²³ Usp. B. Gavranović, *Uspostava redovite katoličke hijerarhije u Bosni i Hercegovini 1881. godine*, Beograd, 1935., 40.

Strossmayer nije inzistirao da klerici pod svaku cijenu moraju ostati u Đakovu, nego prije svega na tome da ne idu u Mađarsku. On je bio i za to da se klerici smjeste u Zagreb, gdje postoje povoljni uvjeti, ili pak da se seminarij gradi u Bosni. 10. veljače 1875. on se iz Rima obratio banu Ivanu Mažuraniću i iznio mu svoje stavove o uzrocima i posljedicama odluke bečke vlade. On optužuje Mađare kao glavne krivce, koji takvim svojim ponašanjem vrijeđaju hrvatski narod. Oni, prema Strossmayerovom mišljenju, nemaju pravo prisvajati zakladu koju je ustanovio Josip II. i koja nije dana pod uvjetom da se njezino korištenje vezuje za ugarsko područje. Strossmayer također prigovara zagrebačkom nadbiskupu Josipu Mihaloviću, jer se nije pokazao spremnim da bosanskim klericima omogući smještaj u Zagrebu. Zagrebački je nadbiskup istodobno i bosanski metropolit i on je prvi pozvan da brani bosanske franjevce - smatra Strossmayer. Za klerike ima prostora u franjevačkom samostanu u Zagrebu. Preseljenje u Ostrogon moguće je izbjeći ako se hrvatski ban, vlada i nadbiskup za to založe. Štoviše, s hrvatske bi strane trebalo osigurati 5.000 forinti za izdržavanje klerika, barem dok se Mađari ne sklone da daju novac.²⁴

Strossmayer je osobno izistirao i kod zagrebačkog nadbiskupa da se on zauzme da bosanski klerici ne odu izvan Hrvatske, a pokušao je organizirati i zajedničku akciju hrvatskih biskupa kod banske vlade u Zagrebu i Propagande u Rimu.²⁵

Strossmayerova je akcija naišla na odjek u Zagrebu kod bana Ivana Mažuranića, koji je odmah poduzeo korake u Ministarstvu vanjskih poslova u Beču i ugarskom Ministarstvu za bogoštovlje i nastavu u Budimu. Tražio je da klerici, ako ne mogu ostati u Đakovu, prijeđu u Zagreb, gdje su bili do 1841. godine. Ili, pak da se udovolji molbi provincijala te se školuju u Bosni, a da se odličniji šalju u Zagreb, Budim, Beč ili Rim, gdje bi se izobražavali za profesore. Pritom bi postojeća subvencija trebala ostati na korištenje franjevcima.²⁶

Banu Mažuraniću odgovoreno je 1. ožujka 1875. da je pitanje premještaja bosanskih klerika u Ostrogon već riješeno, jer je Sveta Stolica na prijedlog nuncija iz Beča od 15. 2. 1875. dala svoj pristanak. Još se, dakle, samo radi o provedbi te naredbe. Ugarski ministar za bogoštovlje i nastavu smatra da se zaklada može koristiti samo u Ugarskoj, te da dosadašnja praksa nije bila u suglasju s prvotnom

24 Usp. *Biskupski arhiv Đakovo*: Strossmayerova korespondencija.

25 Usp. Strossmayerovo pismo zagrebačkom nadbiskupu (15. 2. 1875.), te koncepte zajedničkog pisma hrvatskih biskupa banskoj vladi u Zagreb (11. 2. 1875.) i prefektu Propagande (15. 2. 1875.). *Biskupski arhiv Đakovo*: Strossmayerova korespondencija. Nije mi poznato je li Strossmayer uspio dobiti privolu drugih biskupa za tu akciju. No, on je sam sumnjao da bi za to mogao dobiti potpis zagrebačkog nadbiskupa Mihalovića. Usp. F. Šišić, *Korespondencija*, knj. I, 339.

26 Usp. odgovor bana Mažuranića Strossmayeru 6. 3. 1875. *Biskupski arhiv Đakovo*: Strossmayerova korespondencija.

kraljevskom odlukom iz 1784. Ugarsko ministarstvo ne pristaje na banove prijedloge, a ukoliko se ne prihvati donesena odluka, odredit će da se zaklada koristi u druge svrhe.²⁷ To će biti glavni adut Ugarskog ministarstva da se franjevački klerici ipak premjeste u Ostrogon.

Tijekom 1875. godine Strossmayer će još nekoliko puta pokušati preko bana Mažuranića utjecati na izmjenu odluke. Njemu je veoma stalo da klerici ostanu u Hrvatskoj, ako ne u Đakovu, a ono u Zagrebu. On se i sam osjećao uvrijeđenim, pogotovu što je akcija za premještanjem klerika prvotno pokrenuta prigovorima o navodno lošem odgoju. A osobito ga je pogodila nezainteresiranost zagrebačkog nadbiskupa Mihalovića, jer ovo pitanje, prema Strossmayeru mišljenju, nije samo đakovačko ili bosansko, nego prije svega hrvatsko. Nadbiskup nije pristao ni na to da se zajednički obrate Svetoj Stolici nego je, štoviše, opravdavao odluku Mađara.²⁸

10. lipnja 1875. Strossmayer potpisuje darovnicu prema kojoj on i njegov kaptol bosanskim franjevcima daruju seminarij pod uvjetom da klerici tamo ostanu i studiraju.²⁹ Time je Strossmayer htio dati još jedan ozbiljan razlog protiv preseljenja u Ostrogon.

Franjevci također ostaju uporni protiv premještanja klerika u Mađarsku, pa i pod cijenu gubitka zaklade. U svibnju 1875. starješinstvo Provincije još je jednom odlučilo u Beču detaljno obrazložiti zašto su protiv premještanja. Ako ne uspiju, onda klerike povlače u Bosnu.³⁰ Takvo je raspoloženje dobro uočio i austrougarski konzul Teodorović šaljući molbu provincijala Dominika Andrića grofu Andrassyu u kolovozu 1875., u kojoj se traži da klerici ostanu u Đakovu. Prelaskom u Ostrogon izgubili bi svoj već namješteni seminarij. U Ostrogonu se, po mišljenju franjevac, klerici ne mogu odgajati u redovničkom duhu, pa bi ih radije vratili u Provinciju. Stoga nitko od franjevac nije sklon selidbi iz Đakova. Što se, pak, političkog opredjeljenja tiče, oni su, prema Teodorovom mišljenju, bez obzira gdje studirali, po povratku u domovinu općenito jednakog političkog mišljenja. Stoga on predlaže da se preseljenje, ako ne za stalno, a ono barem za iduću godinu, odgodi.³¹ Teodorović time izrijeком potvrđuje političke razloge mađarske odluke.

Od svega toga za franjevce nije bilo povoljnih rezultata. Konzul je 3. studenog 1875. izvijestio provincijala da je odluka o preseljenju

27 Usp. Isto.

28 Usp. Strossmayerovo pismo Mažuraniću 12. 4. 1875. *Biskupski arhiv Đakovo: Strossmayerova korespondencija.*

29 Usp. Drljić-Jelenić, *Spomenici kulturnog rada bosanskih franjevac, 1835.-1878., drugi dio (1855.-1878.)*. Separat iz *Glasnika Hrvatskog državnog muzeja*, Sarajevo, 1943., 294.

30 Usp. *Arhiv Franjevačkog provincijalata Sarajevo: Protocollum Provinciae*, IV, str. 89.

31 Usp. Drljić-Jelenić, *Spomenici*, drugi dio, 324.

neopoziva, a od njega se očekuje posluš. Kada je to izostalo, konzul izvješćuje provincijala 18. prosinca 1875. da se odlukom iz Beča suspendira svaka pomoć bosanskim franjevcima za crkve i škole sve dotle »dok se prečastni red braće Franciskana naredbi Svete Stolice pokorio nebi«. ³² U veljači 1876. povoljno je riješena molba franjevacu da tekuću školsku godinu mogu završiti u Đakovu. ³³ To je bilo sve što se u tom trenutku dalo postići.

Strossmayer je, kako to sam priznaje, upotrijebio sva pravna i moralna sredstva da se klerici zadrže u Hrvatskoj. ³⁴ To je još jednom pokušao kada se 16. ožujka 1876. opsežnom predstavkom obratio prefektu Propagande. On traži da Propaganda intervenira u korist očuvanja seminarija bosanskih franjevacu u Đakovu. Prisilnim premještajem klerika čini se »najveća pogreška« jer je rad toga seminarija od »odsudnog značenja«. ³⁵

U ožujku 1876. prilikom audijencije kod ostrogonskog primasa đakovački je gvardijan predložio da klerici odmah prijeđu u Ostrogon, jer bi mogli pobjeći u Bosnu i pridružiti se ustanicima. Starješinstvo je takvu izjavu odbacilo jer da nije dana u ime Provincije. ³⁶ To je ipak austrougarskim vlastima poslužilo kao dodatni razlog za pritisak da franjevci konačno ispune zahtjev o premještaju. A početkom siječnja 1876. i od generala Reda stiže zahtjev franjevcima da se bezuvjetno moraju pokoriti naredbi o premještaju. ³⁷ No, u njima je još postojao otpor takvoj odluci i tinjala nada da će se ona izmijeniti. Kada je konzul Teodorović 29. svibnja 1876. izvijestio provincijala D. Andrića o obavijesti iz Beča da se neće suspenzija subvencije dokinuti dok se ne prihvati odredba o premještaju, ³⁸ postalo je najzad jasno da će franjevci morati prihvatiti Ostrogon kao jedino rješenje, ako žele primati ikakvu pomoć bečke vlade.

Klerici su u rujnu 1876. konačno preselili u Ostrogon. U pismu banu Mažuraniću 7. listopada iste godine Strossmayer veli da je učinjena velika nepravda, što se jedan kršćanski i narodni zavod uništava bez ikakva razloga. No, još se nada da se Klerici neće tamo moći

32 Isto, 326. Također: B. Badrov, »Historijat premještaja bosanskih franjevačkih klerika iz Đakova u Ostrogon«, *Franjevački vijesnik*, XXXVI/1929, 159.

33 usp. pismo konzula Teodorovića provincijalu D. Andriću 26. 2. 1876. Isto, 327.

34 Usp. R. Drljić, »Selenje bos. franjevačkih klerika iz Đakova 1875. i obrana biskupa J. J. Strossmayera«, *Franjevački vijesnik*, XLVII/1940, br. 6-7, 239-41.

35 *Arhiv Kongregacije »De Propaganda Fide«*, Rim, Scritture orig. rif. nelle Congregazioni Generali, 1879., vol. 1009, f. 805rv, 819v-820r.

36 Usp. J. Bösendorfer, »Zašto su bosanski franjevački klerici premješteni iz Đakova u Ostrogon?«, *Franjevački vijesnik*, XXXVII/1930., brz. 7-8, 235.

37 Usp. bilj. 23.

38 Usp. Drljić-Jelenić, *Spomenici*, drugi dio, 328.

Diacovensia 1/1995.

sviknuti i u tom slučaju on želi da se oni vrate u Đakovo.³⁹ Ta će se njegova slutnja dijelom obistinuti, ali nešto kasnije i u izmijenjenim političkim uvjetima. Naime, bosanski su klerici polovicom studenog 1880. iznenada napustili Ostrogon i prebjegli u Bosnu. Ipak će, stjecajem okolnosti, u Ugarskoj provesti još četvrt stoljeća (1883.-1898.), ali ovaj put u Pečuhu. U Đakovo se, međutim, nikada više nisu uspjeli vratiti.

---

39 Usp. *Biskupski arhiv Đakovo*: Strossmayerova korespondencija.